

Az egykori eperjesi jezsuita patika

Sági Erzsébet dr.

Prešov Szlovákia. 1752. évben a tervezett patikáról, 1753-ban már a rezidenciában létesített patikáról történik említés. A rendi gyógyszerészt 1753. évben úgy említi, hogy „gondot visel a patikára”, de ő már két évvel korábban is ott volt egyéb beosztásban. A rendelkezésre álló adatokból arra lehet következtetni, hogy az eperjesi jezsuita patika – működési engedélyre várva – először házi patikaként, majd közforgalmú gyógyszertárként működött. A város polgári patikusainak érdekét sértette a negyedik közforgalmú gyógyszertár otléte, és ismételten kérvényezték annak betiltását. Végül a királynő úgy határozott, hogy a jezsuiták adják el a gyógyszertárukat Nagybánya városnak. Ez 1766-ban megtörtént, az eladási ár 3500 forint volt.

Az eperjesi jezsuita patikát a fizikus rendszeresen vizitálta, annak szakmai működésére panasz nem volt.

A város Prešov, Szlovákiában; egykor szabad királyi város volt Sáros vármegyében. 1647-től kezdték meg a páterek a városban a működésüket, de politikai okokból szünetek voltak. 1673-ban telepedtek meg ismét, gimnáziumot nyitottak és átvették a plébánia vezetését. 1682 és 1687 között a Thököly-féle felkelés miatt szüneteltették a tevékenységüket. A visszatérés után bővítették a gimnáziumot, majd a II. Rákóczi Ferenc féle szabadságharc miatt 1707. és 1711. között elhagyták a várost. Visszatértük után a rend feloszlataásáig folyamatosan kifejtették tevékenységüket [1].

Az eperjesi jezsuita rendházban az első szerzetes gyógyszerész 1753-ban *Matthias Stadler* volt [2]. A háztörténetben az olvasható, hogy ő már 1751-ben ott van úgy, hogy „habet curam apothecae”, magyarul: a patika gondját viseli. Ezt megfigyelésem szerint ott és olyankor szokták írni, ahol és amikor nem közforgalmú a gyógyszertár, mint például Sopron esetében. Stadler egyidejűleg ápoló is volt, ami gyakori, viszont felszolgáló is volt, ami gyógyszerészi beosztás mellett nem szokott előfordulni [3].

1752. március 14-én a város jegyzője a jezsuita rend tervezett patikájáról ír a helytartótanácsnak [4].

1753. január 26-án Sáros megye a helytartónak a rezidenciában újjólág létesített patikáról ír [5].

A fenti adatok alapján az eperjesi jezsuita patika – működési engedélyre várva – először házi patikaként, majd közforgalmú gyógyszertárként működött.

A patika közforgalmú voltát megerősíti az is, hogy rendszeresen vizitálták [6, 7].

A jezsuita patika a városban levő polgári gyógyszerészeknek konkurenciát jelentett, érdeküket sértette. Egyikük több mint tíz éven keresztül ismételten kérvényezte, hogy tiltsák meg a jezsuitáknak a patika tartást. Érvként azt hozta fel, hogy három polgári patika elég a lakosság ellátására, egyébként Bécs, Pozsony, Nagyszombat és Buda kivételével egy városban csak egy patika van.

A jezsuita atyák azzal érveltek, hogy a megyében nincs sem katolikus orvos, sem katolikus gyógyszerész, a katolikus lakosság jobban bízik az atyákban, a közösségnek szüksége van erre a patikára, nem tagadhatják meg a rászorulókat ellátását.

I. Ferenc császár (Lotharingiai Ferenc) mint társuralgó már foglalkozott az ügyvel 1753. január 8-i leiratában, de nem foglalt egyértelműen állást [8].

Végül a királynő úgy döntött, hogy a jezsuita patika szüntesse meg Eperjesen a ténykedését és adják el a patikát Nagybányának [9]. Eperjesnek már a század 50-es éveiben 3 polgári gyógyszertára volt, Nagybányának egy sem [10]. Utóbbi megpróbált tiltakozni a döntés ellen, azt írta, hogy nincs pénze a patika vételárára, ami 3500 forint, sem patikus tartására. Ennek ellenére a patikát 1766-ban már Nagybányán találjuk [11]. A patika utóéletéhez tartozik, hogy a jezsuita rend 1773. évben történt feloszlataása után az elszámolási okiratokból kiderül az, hogy a vevő tartozik 3000 forinttal, mely összeggel a vevő nem rendelkezvén, évi 5%-os kamatfizetésben egyeztek meg, mely összeget a bérbeadási költségből ki lehetett nyerni. A Tanulmányi Bizottság felszólította a várost, hogy a tartozását haladéktalanul rendezze [12].

Az eperjesi jezsuita rendházban az alábbi gyógyszerészeket találjuk:

1751–1753 *Mathias Stadler* (1751-ben ápoló, felszolgáló, és gondot visel a patikára, 1752-ben ápoló és felszolgáló, 1753-ban ápoló, felszolgáló és gondot visel a patikára).

1754–1755 nincs adat,

1756–1759 *Jacobus Neussel*,

1760 *Georgius Balasovics*,

1761 *Ferdinandus Ibandt*,

1762 *Josephus Winckler*,

1763–1764 *Adamus Schwingheimer*,

1765 *Jacobus Weiss*,

1766 *Matthaeus Rauzi* [13].

A jezsuita patika berendezését, felszerelését, forgalmát nem ismerjük, azonban a vételár arra enged következtetni, hogy az szép bútorzattal berendezett, eszközökkel és gyógyszerekkel jól felszerelt patika volt. Szakmai panasz nem merült fel ellene.

IRODALOM

1. Gyenis András S. I.: Régi magyar jezsuita rendházak, Budapest, 1941. 23. o. – 2. Lukács Ladislaus S. I.: Catalogus personarum et officiorum Prov. Austriae S. I., Roma, Inst. Hist. S. I.

1978–1995. – 3. Budapesti Egyet. K.tár. Cod. Ab 90. Hist. Resid. Eperiesiens. 1673–1766. – 4. MOL. Htt., Acta San., C 37; Lad. A.: Fasc. 26.: No 15. – 5. ua. fol. 186. – 6. MOL. C 37; Lad. D.: Fasc. 4., 1759. – 7. MOL. C 37; Lad. A.: Fasc. 26., 1763. – 8. MOL. C 37; Lad. A.: Fasc. 26., fol. 125. – 9. MOL. C 37; Lad. A.: Fasc. 26. Lad. D.: Fasc. 2., Lad. D.: Fasc. 4., Lad. D.: Fasc. 8.) – 10. MOL. C 37; Lad. D.: Fasc. 5. – 11. MOL. C 37; Lad. D.: Fasc. 8. és ua. 9. – 12. MOL. M. Kanc. Acta Gen., A 39;

1777:4670 és Htt. Dep. Litt-pol. C 67; 1773: fasc. 124., No 130. – 13. *Grabarits István-Grabaritsné Iházs Zsuzsanna*: Az osztrák jezsuita rendtartomány patikái és patikusai. 1716–1773. Orvostört. Közl. 107–108 (1984). 137–160 o., Lukács L. passim és Budapesti Egyet. Kt. cod. Ab. 90 passim.

E. Sági: *The late pharmacy of the Order of Jesuits at Eperjes (Prešov, Slovakia)*

Budapest, Lónyay u. 14. – 1093

Gyógyszerészet 42. 339–340. 1998.

Az egykori trencsényi jezsuita patika

Sági Erzsébet dr.

A rendházban az első rendi patikus 1668. évben jelenik meg. Az 1669. évi jelentés számol be a gyógyszerertár elkészültéről. Az közforgalmú kellett legyen, a fizikus ismételtén vizitálta. A rend feloszlása után az árverés induló összege 2500 forint volt. 4115 forintért nyerte el az utolsó jezsuita gyógyszerész. A patika 61 könyvének több mint a fele gyógyszerészeti, illetve gyógyászati könyv volt. A rendház noviciátus volt, fennmaradt az ott novicius idejüket töltött gyógyszerészek neve, melyet ismertettem.

Trencsén Szlovákiában van. Szabad királyi város, Trencsén vármegye székhelye volt.

A jezsuita atyák 1647-ben költöztek Trencsénbe. 1649-ben megnyílik a gimnázium, 1655-ben a noviciátus. 1663-tól 1666-ig a török elől Bécsbe menekültek, 1683-ban ismét két évre, majd Thököly Imre, később II. Rákóczi Ferenc seregei akadályozták a tevékenységet. 1708-ban a rendház leégett. 1712-ben újra megnyílt a noviciátus és aztán folyamatosan működött. Az 1656. majd az 1679–1680–1681. évi pestis járvány gátolta az oktató-nevelő munkát [1].

A rendi névjegyzékben az első jezsuita patikus *Philippus Raab* 1668-ban jelenik meg [2].

Az éves jelentés 1669-ben beszámol az építkezésről és annak részeként írja: „A patika, melyet létesítettünk, alkalmas a használatra.” [3].

A háztörténet ugyanazon évben így rögzíti: „Ez évben alapítottatott a házhoz tartozó patika...” [4]. 1675-ben ezt írja: „Ez évben a patikát komolyan megalapoztuk” [5]. 1676-ban beszámol arról, hogy „A patika, melyet korábban a kollégiumban elkezdtünk, ez évben nagyobb növekedésnek indult” [6].

Azokban az években, amikor nem volt patikus fráter a rendházban, a gyógyszerertár működése a helyben levő gyógyszerész noviciusokkal, vagy alkalmazott világi gyógyszerészekkel megoldható volt.

A trencsényi jezsuita patika közforgalmú kellett legyen, mert 1736-ban még nem volt polgári gyógyszerertár a városban. 1746. évről a város két patika ottlétét jelenti [7, 8]. Patika vizsgálat rendszeresen történt. Jelentés van róla az 1761., –62., –63., –68., –69., –71. évekről [9, 10, 11, 12].

A trencsényi jezsuita patika működési idejét 1668. vagy

1669. évtől lehet számítani. A gyógyszerertár közforgalmú volt és 1773-ig, a rend feloszlásáig működött.

Az ott szolgáló rendi gyógyszerészek az alábbiak voltak:

- 1668–1671 *Philippus Raab*,
- 1672–1673 *Matthias Perl*,
- 1674–1676 – (1675–1676 *Joannes Rauplik* novicius),
- 1677–1678 *Joannes Rauplik*,
- 1679 – (*Andreas Heder* 2. éves novicius),
- 1680 *Jacobus Sebaldt*,
- 1681–1682 *Andreas Heder*,
- 1683–1685 *Joannes Taborski*,
- 1686 *Joannes Talck*,
- 1687 – (*Joannes Martinachich* 2. éves nov.),
- 1688–1689 *Joannes Holosinski* (+1688. segítőként *Christophorus Leo* 1. éves novicius, 1689. *Georg. Palck* beo. gysz.),
- 1690–1693 *Andreas Heder*,
- 1694–1697 *Ferdinand Tindelli*,
- 1698–1734 *Joannes Gludovach*,
- 1735–1736 *Antonius Otto*,
- 1737–1744 *Michael Guett*,
- 1745 *Leopoldus Hartung*,
- 1746 *Joannes Bapt. Hradeck*,
- 1747–1753 *Antonius Daniel*,
- 1754–1766 *Martinus Wisgrill*,
- 1767 *Jacobus Vogelwöger*,
- 1768–1769 *Martinus Wisgrill*,
- 1770 *Franciscus Topolanszky*,
- 1771 *Carolus Pader*,
- 1772 *Matthaeus Rauzi*,
- 1773 *Petrus Skorscheban* [13].

A jezsuita patikáról 1736-ban azt jelentik a helytartó-